

МВС УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ПРЕДСТАВНИЦТВО ФОНДУ ГАНСА ЗАЙДЕЛЯ В УКРАЇНІ

**МЕДІАЦІЯ В СУДОВІЙ, ПРАВООХОРОННІЙ
ТА ПРАВОЗАХИСНІЙ СИСТЕМАХ**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції
(30-31 травня 2019 року)

Одеса – 2019

УДК 347.9:347.127.15(08)
М42

Статті друкуються в авторському варіанті.
Оргкомітет дозволив собі лише скорочення
статей, які суттєво перевищували пропоновані обсяги

Медіація в судовій, правоохоронній та правозахисній системах:
М42 матеріали міжн. наук.-практ. конф., м. Одеса, 30-31 травня 2019 р.
— Одеса: ОДУВС, 2019. — 253 с.

УДК 347.9:347.127.15(08)

© ОДУВС, 2019

Меркулова Ю. В.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри психології та педагогіки ОДУВС*

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ МЕДІАЦІЇ В ЮРИДИЧНИХ КОНФЛІКТАХ

Переговорний процес відбувається не тільки у політиці чи бізнесі, а й в самих різних сферах суспільного та приватного життя. Його успішність залежить від переговорної, подеколи конфліктологічної компетентності сторін, а в ситуації залучення посередників – не zaangażованості, об'єктивності та компетентності третьої сторони.

На даний час конфліктологами визначені принципи, умови та стратегії, дотримання яких сприяє результативності переговорного процесу (О. Бандурка, І. Ващенко, Л. Волошина, А. Гірник, Н. Грішина, О. Іванова, В.Кудрявцев, Г. Ложкін, Д. Маєрс, Л. Орбан-

Лембрік, М. Райт, Ю. Тихомиров, В. Толстих та ін.), але вони не повною мірою враховують емоціональні аспекти взаємин учасників перемовин, суперечливість та динамічність змін їх бажань, ставлень, позицій, які утруднюють продуктивні переговори й можуть стати приводом для їх припинення. Від того, як будуть організовані і проведені переговори, залежить їх результат, можливість за наявності суперечливих інтересів знайти прийнятне рішення конфлікту й укласти угоду, яка буде виконана.

Способи вирішення спорів можна розділити на дві групи: традиційні та альтернативні способи розв'язання конфліктів. При судовому розгляді спору неминучі змагальність та протистояння сторін, що загострює відносини між ними. Як свідчать результати опитувань [1], вироком суду як правило не задоволені обидві сторони, які наголошують, що під час слідства та судового розгляду не були враховані важливі суб'єктивні аспекти справи. А при застосуванні альтернативних способів вирішення спорів пріоритетами стають з'ясування та задоволення інтересів конфліктуючих сторін шляхом знаходження консенсусу. Згодом сторони теж виявляються незадоволеними угодою, але не виняють у цьому себе, а не суд.

Медіація, як відомо, метод вирішення спорів із залученням посередника (медіатора), який допомагає сторонам конфлікту налагодити процес комунікації так, щоб вони змогли обрати рішення, яке влаштує сторони конфлікту. На відміну від формального судового чи арбітражного процесу, під час медіації сторони доходять згоди самі – адже медіатор, нейтральна по відношенню до сторін конфлікту третя сторона, яка тільки сприяє досягненню сторонами взаємоприйнятної згоди, зосереджуючись на усвідомленні сторонами своїх інтересів та суті угоди, яка приймається в правовому полі і схвалюється суддею, який перевіряє угоду на предмет законності та добровільності її ухвалення. Отже медіатор не є суддею чи арбітром. Він не судить і не виносить жодних рішень. Він займає нейтральну позицію, проте саме від нього залежать порозуміння та знаходження найвигіднішого варіанту вирішення спору, який задовольнить обидві сторони. Важливо також, що сторони вибирають медіатора добровільно. Цінність цього способу обумовлена розв'язанням протиріч шляхом зосередження на інтересах сторін та досягненні взаємної згоди. Сутність медіації полягає в тому, що сторони ведуть діалог, а не перебувають у стані конфронтації, як при судовому вирішенні спору.

Адвокатів, які на даний час, взяли на себе і функції посередників при вирішенні юридичних спорів, більше цікавлять правові (процесуальні) аспекти переговорів, ніж психологічні. Потерпілих хвилюють причини конфлікту та перспектив мирного співіснування потерпілого та звинуваченого (винного), усунення наслідків злочину, не тільки формальне визнання провини, а дієве каяття кривдника. Правопорушника більше хвилює як найшвидше завершення справи, а для цього необхідно визнання ним провини. В юридичній психології вирізняють форму вини, що характеризується метою, способами і результатом протиправного діяння. Зокрема йдеться про необережність, халатність, умисел. Навмисна форма вини включає злочинну мету, спосіб та результат протиправного діяння.

Психологічний аналіз структури вини дозволяє виокремити окрім інтелектуального та вольового компонентів, також емоційний компонент – як негативне, часом тяжке переживання, самооцінку власної поведінки, адже, якщо порушник шкодує про вчинені дії, з'являється стимул виправлення допущеної помилки.

Найскладніше йдуть переговори між особами, які знайомі між собою. Потерпілі відчувають сильні емоції, оскільки не були готові до протиправних дій близької людини. Несподіваність події, образа, гнів, що переростає у ненависть та ворожість, пранення помсти – з одного боку й намагання знайти якесь пояснення власного проступку, сором за спроби якось «викрутитися», знайти аргументи на свій захист, «дитяче» заперечення очевидних фактів («це був не я...») або пояснення вчинку причинами, які не залежні від підозрюваного («не пам'ятаю, бо був п'яний, сам не розумію як це сталося») та інші подібні «пояснення».

Врегулювання конфлікту передбачає обговорення таких дій підозрювано (звинувачено), які усувають чи принаймні мінімізують завдану матеріальну та моральну шкоду й дають підстави сподіватися, що конфлікт вичерпався і не буде мати небажаного продовження. Для юристів ухвала судом угоди про примирення закриває проблему. Але вона може мати продовження на рівні суб'єктивних переживань, для конструктивного завершення ситуації може бути корисною консультація у психолога чи навіть певна психотерапевтична робота.

Заперечення провини або невротична вина однаково не конструктивні. Оптимальний рівень переживання провини як риса особистості – середній, оскільки у осіб з середніми показниками провини спостерігаються високі адаптаційні можливості: позитивне емоційно-ціннісне ставлення до себе, усвідомлення сенсу життя, прагнення

особистісного зростання, здатність до самоконтролю та саморегуляції, стійкість до стресових ситуацій. Ситуативні прояви вини – адекватні завданій шкоді.

Особи з неадекватним переживанням провини (вище або нижче оптимальних значень) нездатні до аналізу своєї конкретної поведінки, мають негативне емоційно-ціннісне ставлення до себе, але нічого не роблять для того, щоб стати кращими, не мають життєвих планів, емоційно нестабільні, схильні до агресії, дратівливі, ставляться до оточуючих із ворожістю, постійно зосереджені на захисті власних інтересів. Особи з низькими показниками «вини – співчуття» часто виявляють егоїзм і прагнення домінувати, в той час, як особи із завищеними показниками «вини – співчуття» характеризуються нерішучістю і залежністю від думки інших.

Середній рівень відчуття базової провини не свідчить про високий рівень розвитку і не гарантує психічну стабільність індивіда. Низький рівень провини зазвичай пов'язаний з низьким рівнем морального розвитку та може при несприятливих обставинах стати причиною асоціальної поведінки імпульсивної особистості.

Підсумовуючи сказане, зазначимо, що компроміс на підставі угоди є кращим рішенням юридичного конфлікту, але цей процес потребує психологічного супроводу, інакше зберігається ризик розчарування процесом та результатом медіації сторін, який може заходити у глухий кут, коли сторони не можуть дійти згоди з базових принципів, висловити свої почуття чи думки, не чують і не розуміють один одного. В результаті замість примирення маємо загострення, ескалацію конфлікту.

Позитивний результат медіації можливий при високому рівні правової, психологічної, конфліктологічної компетенції медіатора; але при цьому варто розрізняти правові та психологічні аспекти укладання угоди, які, в ідеалі, мають збігатися.

Список використаних джерел:

1. Ликсон Ч. Конфликт / Ликсон Ч. – СПб. : Питер Пабליшинг, 1997. – 160 с.
2. Меркулова Ю. В. Особливості медіації під час проведення переговорів про примирення сторін в юридичному конфлікті // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – 2015. – Том. XI: Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. – Випуск 13. – С.134-143.

Коссак В.	
МІСЦЕ МЕДІАЦІЇ В СИСТЕМІ СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ....	109
Крестовська Н. М.	
ЕТИЧНІ ЗАСАДИ МЕДІАЦІЇ.....	112
Кривега Д. В., Кулик Л. М.	
МЕДІАЦІЯ ЯК ОДНА З ФОРМ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ БУЛІНГУ.....	115
Кривонос Л. Я.	
РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ МЕДІАЦІЇ В ПРАКТИЧНІЙ ПСИХОЛОГІЇ.....	118
Кубасенко А. В.	
ПРОЦЕДУРА МЕДІАЦІЇ ЯК ФОРМА ВИРІШЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО СПОРУ.....	122
Кузніченко С. О.	
АЛЬТЕРНАТИВНІ СПОСОБИ ВИРІШЕННЯ ПРАВОВИХ СПОРІВ: ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКА МОДЕЛЬ...	125
Кузніченко О. В.	
СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК МЕДІАЦІЇ.....	128
Кузьмїних А. Ю., Афанасенко С. І.	
МЕДІАЦІЯ ЯК ФОРМА ЗАХИСТУ ПРАВ.....	131
Куракін О. М., Кубарєв І. В.	
ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАЦІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ.....	134
Куцик К.	
ДО ПИТАННЯ МЕДІАЦІЇ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ...	137
Маковій В. П.	
ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА СУТНІСТЬ МЕДІАТИВНИХ УГОД....	140
Матвєєва Л. Г.,	
МЕДІАЦІЯ ТА ПРАВОВА КУЛЬТУРА: ПРОБЛЕМА ВЗАЄМОВПЛИВУ.....	145
Медведенко Н. В.	
МЕДІАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ВИХОДУ З КОНФЛІКТУ.....	147
Медведенко С. В.	
КОНФІДЕНЦІЙНІСТЬ У МЕДІАЦІЇ.....	150
Меркулова В. О.	
ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ПОТЕРПІЛОЇ ОСОБИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВОСУДДІ.....	154
Меркулова Ю. В.	
ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ МЕДІАЦІЇ В ЮРИДИЧНИХ КОНФЛІКТАХ.....	157